

LEGENDA O ZMAJEVEM MLADIČU

Črno človeško ribico so odkrili pred 22 leti v Beli krajini. Upodobljena je na skulpturi, ki jo prejme prejemnik priznanja Mladi manager. | Diana Jecič

Kako presenečeni bi bili, ko bi na Animal Planet v oddaji Weird Creatures videli ekipo najbolj popularne televizijske postaje o živalih, kako se potika po okolici Postojne, vdihava čudovit podeželski zrak in ugotavlja, koliko različnih insektov najdemo v travi. In prav ta ekipa se je pripeljala na obisk k majhni ribici; človeški ribici, o kateri je pisal že Valvasor. In nimamo samo ene ribice, temveč dve. Črna močerila pozna le malo ljudi. Je podvrsta človeške ribice in pravi slovenski endemit.

Zgodba se začne pred 22 leti, ko so člani Inštituta za raziskovanje Krasa proučevali vodo iz izvira Dobljčice v Beli Krajini. Najbrž niso mogli verjeti svojim očem, ko se je od nikoder pojavila drobna črna postava. Sprva so mislili, da je jegulja, potem pa so opazili noge in rdeče škrge. Do tistega trenutka smo poznali le tisto človeško ribico, ki smo jo videli v Postojnski jami, kako se za namen našega izobraževanja skriva po robovih ograjenega bazenčka. Črna človeška ribica ali črni močeril (Proteus anguinus parkelj), živi v podzemnih vodah Bele krajine in je jamska dvoživka. Do sedaj so jo našli le v okolici Črnomlja v izviru Dobljčice in nekoliko kasneje v Jelševniku, na površini manjši od 100 kilometrov. Čeprav je to jamska žival, jo ob močnih deževjih naplavi na površje. Samovoljno pa pokuka na površje izključno ponoči. Za razliko od svoje bledolične sorodnice, ima sorazmerno dobro razvite oči, s katerimi zaznava svetlobo. V mostiščarski Zupančičevi hiši v Jelševniku najdemo stalno predstavitev biologije črnega močerila.

Ribica pa ni doživela le mednarodne slave; o njej je bil posnet dokumentarni film Televizije Slovenija. Tudi Združenje Manager vsako leto prejemniku priznanja Mladi manager podeli skulpturo, kjer je upodobljen črni močeril.

Močeril je na seznamu ogroženih živalskih vrst, raziskovalci pa še vedno ne vedo vsega o tej izjemni vrsti neotenične dvoživke. Raziskave človeške ribice, kot tudi črne človeške ribice, potekajo na Oddelku za biologijo na Biotehniški fakulteti v Ljubljani. Že 20 let jih vodi prof. dr. **Boris Bulog**, kateremu smo postavili nekaj vprašanj.

Foto: Rollin Verhinde

Črna človeška ribica, pravi slovenski endemit, se od človeške ribice razlikuje po krajši, a nekoliko širši glavi, delno razvitih očeh, daljšem trupu in seveda barvi.

Kaj pomeni odkritje tega endemita za Slovenijo?

Za Slovenijo je odkritje črnega močerila pomemben dogodek. Z vidika raziskovalcev, ki se že več desetletij ukvarjamo s Proteusom, še posebej. Odkritje je pomembno za mlade, ki spoznavajo to črno podvrsto in njene biološke značilnosti že v osnovnih in srednjih šolah. Navsezadnje je odkritje tudi velik potencial za boljše prepoznavnost in promocijo naše države. K tem sta tudi že pripomogla poljudnoznanstveni film v sodelovanju s TV Slovenija: Črna človeška ribica – skrivnostna prebivalka belokranjskega krasa in mednarodni film Weird Cratures, the human fish, ki je bil že večkrat predvajan na Animal Planet in Discovery Channel.

Koliko je že znanega o črni človeški ribici in koliko jih je?

Vedno znova odkrivamo mnoge presenetljive biološke zanimivosti o tej edinstveni jamski dvoživki, zato je v odstotkih nemogoče oceniti, kako daleč so raziskave. Tudi številčnost črnega močerila je zaradi nedostopnosti do njegovega bivališča nemogoče oceniti. Zavedamo pa se, da je v svojem podzemnem vodnem habitatu zelo omejen in bi bilo lahko vsako močnejše onesnaževanje usodno.

V čem se kaže posebnost črnega močerila?

Gre za edinstveno podvrsto človeške ribice, ki se je verjetno pozneje kot bela podvrsta vselila v kraško podzemlje in še ni izgubila tipičnih značilnosti svojih površinskih prednikov. Poseben pa je tudi zaradi svoje omejenosti na belokranjski plitvi kras, kar mu seveda onemogoča umik v čistejše predele kraškega podzemlja v primeru onesnaženja njegovega podzemnega bivališča.

Za takšne vrste raziskav so pomembna tudi finančna sredstva. Imate kakšnega gospodarskega podpornika?

Trenutno nas finančno podpirajo Krka, Občina Črnomelj in Zavarovalnica Maribor, poslovalnica Novo mesto. Zelo pomemben partner je tudi Hyundai Avto Trade, ki nas že dvanajst let podpira z možnostjo uporabe svojih terenskih vozil, ter družba Debitel. Za izvajanje programa učinkovite zaščite črne človeške ribice in belih sorodnikov na drugih lokacijah po Sloveniji je ključna višina zbranih finančnih sredstev, ki pa je trenutno bistveno premajhna. Želeli bi, da se v projekt ohranjanja in zaščite izjemno dragocene in redke živalske vrste vključi več slovenskih podjetij. Proteus je izjemno pomemben delež naše naravne dediščine, ki jo moramo ohraniti za bodoče rodove.

Za konec: kaj lahko pričakujemo od nadaljnjih raziskav?

Prihodnje raziskave so odvisne od finančnih sredstev, ki pa nam jih močno primanjkuje. Prihodnji šestletni program ohranjanja in zaščite človeške ribice je tudi turistično izjemno privlačen, saj nameravamo za domačo in tujo javnost promovirati spoznavanje zanimivih bioloških raziskav. Upamo pa, da se bodo tudi med našimi člani in drugimi bralci revije MQ našle osebe, ki bodo spoznale vrednost raziskav in ohranjanja črne človeške ribice. ■